

DOSSIER PEDAGÒGIC DE LA TALLADA D'EMPORDÀ

3- LA GUERRA CIVIL I L'AERÒDROM REPUBLICÀ 318 DE CANET DE LA TALLADA.

Descripció de l'activitat: La Guerra Civil Espanyola (1936-1939) és objecte d'estudi imprescindible per comprendre la nostra història, sobretot per als més joves que són qui més la desconeixen. Són pocs els testimonis que queden per explicar-nos detalls d'aquella tràgica derrota, però encara queden vestigis que ens permeten imaginar la situació dramàtica d'aquells dies. Un exemple clar i proper, és l'aeròdrom republicà de Canet.

Situat en el pla entre Canet i Torroella de Montgrí, molt aprop del riu Ter i enmig de camps, arbredes i canyissars, trobem les restes del que fou un aeròdrom republicà amb totes les edificacions per al seu funcionament així com cinc refugis antiaeris. Construit el 1938 com a estratègia defensiva dels atacs de l'exèrcit de Franco, un passeig per aquest indret ens revelarà una part de la història més propera i desconeguda.

Lloc de sortida i arribada: Canet de la Tallada.

Objectius:

- Endinsar-se en el coneixement de la història de la Guerra Civil Espanyola a partir de l'anàlisi i observació directe d'uns llocs i unes activitats concretes com són les del funcionament de l'aeròdrom republicà i les construccions del refugis antiaeris.
- Aprendre a analitzar les fonts per a l'estudi de la història (mapes, documents d'arxiu, fonts orals, fotografies, arqueologia, ...).
- Reflexionar sobre la importància de recordar el passat més proper del nostre poble per reflexionar sobre l'actualitat i el futur.
- Promoure els valors democràtics en la convivència i l'entorn escolars i familiars.
- Valorar el patrimoni cultural de memòria com a herència i llegat de les generacions anteriors.
- Aplicar els coneixements històrics a la comprensió i interpretació d'alguns

dels problemes de l'actualitat.

- Fomentar la cultura i la recuperació de la memòria democràtica.
- Analitzar la implicació social, històrica i humanitària des d'altres disciplines com són l'art i la literatura.
- Generar opinió i elaborar arguments. Promoure la reflexió i l'esperit crític.

Fitxa dels continguts de l'activitat:

L'activitat transcorre al llarg d'un recorregut a peu.

A cada punt es duu a terme una activitat concreta relacionada amb el lloc de la parada:

1. *Presentació de l'activitat:* Situació socio-econòmica de l'estat abans de l'esclat de la Guerra Civil.

- Activitats 1 i 2 del dossier.

1. *Cos de guàrdia-taller:* Els avions: AERO A-101 *Felipe/Praga*, POLIKARPOV I-16 *Mosca*, GOURDOU-LESEURRE LGL-32.

(+ info: *Garita (actualment no es veu):* Els soldats. Qui eren? Quins estats van ajudar als republicans? Quins estats van ajudar l'exèrcit de Franco?).

- Activitat 2 del dossier: "Fets de Guerra" (Relats de testimonis relacionats amb els avions).

1. *Refugi nº 1 del Camp d'en Basses:* Els refugis antiaeris. Construcció i funció.

2. *2 Aparcadors d'avions en forma de "T": (actualment no són visibles)*

3. *Refugi nº 2:* Els bombardejos a Catalunya.

- Activitat 3 del dossier.

1. *Punt d'observació de la pista d'aterratge i envolada.*

2. *Refugi nº3:* Refugi per la protecció del personal de la torre de control i centre d'observació proper.

3. *Torre de control i centre d'observació.* Punt estratègic per la observació de tot el camp d'aviació.

4. Refugi nº4 i nº5: Ubicats en una propietat privada tancada a tocar el riu.

5. Refugi nº 6:

6. *Caserna*: Els cartellisme de guerra.
7. *Mas d'en Mach (quarter general)*: Activitat de rols i debat: Imagineu que arriba un grup de soldats al municipi i confisca terres per a fer-hi un parc temàtic, una línia d'alta tensió, una deixalleria, un multicinemes,... Com reaccionem com a poble en cada cas? Quines decisions prenem els afectats directament?
8. *Reflexions i valoració de l'activitat*

DOSSIER de l'alumne/a :

“LA GUERRA CIVIL I L'AERÒDROM REPUBLICÀ DE CANET”

NOM:

DATA:

1. Què és un cop d'estat? Què és una dictadura? Què és la democràcia? Quines són les institucions que la sostenen?

2. Mapa de l'aeròdrom. Situa en el mapa totes les edificacions que aniràs trobant al llarg del recorregut i les que ja no en queden restes però sabem que hi vàren ser.

3. Llegeix i escull un dels dos fets i redacta'ls a l'estil periodístic, tal com si fossis el periodista que els publica al diari de la comarca:

“FETS DE GUERRA” aprop de l'aeròdrom de Canet:

A falta de documentació i malgrat la poca activitat del camp, gràcies a la memòria popular dels que llavors eren nens, hem pogut rescatar alguns fets ocorreguts durant la guerra directament relacionats amb aquest camp d'aviació:

1. En una de les seves freqüents incursions per la costa gironina, el creuer de guerra *Canarias*, un dels més tristament famosos vaixells de guerra del bàndol *nacional*, es trobava navegant prop de l'Estartit. Donada l'alarma, un dels *Felipes* (bombarder lleuger Aero A-101) s'enlairà per tal de foragitar-lo, però va tenir la mala sort que l'artilleria del vaixell el tocà de ple només acostar-s'hi i s'estavellà caient en picat, *...les ales se li van plegar!*, en el Camp dels Oms, propietat de Can Ballester, prop de l'entrada de l'Aeròdrom. Per sort, el pilot pogué saltar en paracaigudes i “aterrà” sobre d'una figuera situada al costat de l'“empalme” (trencant en direcció a l'Escala). No cal dir que, durant uns dies, el munt de ferralla en què es convertí l'aparell estavellat es convertiren en lloc de peregrinació d'una gran multitud de curiosos, sobretot mainada.

2. Una tarda de 1938, un avió republicà de tipus caça es quedà sense combustible abans d'arribar a l'aeròdrom i el pilot decidí efectuar un aterratge d'emergència en una extensió de terreny situada davant de Can Buixò d'Ullà, una gran masia situada a l'entrada del poble venint de Torroella, davant l'atònita mirada de cinc nenes (Mercè Pagès, Rossita Bagudà, Carmeta Resclosa, Maria Bagudà i Pilar Vicens) que en aquells moments es trobaven jugant a l'era de la masia situada al bell mig de la trajectòria de l'aparell en la seva desesperada maniobra d'aterratge. Per un moment, els va semblar que

l'avió se'ls precipitava al damunt, però en el darrer instant, gràcies a la perícia del pilot, l'aparell es desvià bruscament per encastar-se a la gruixuda paret de la pallissa del costat de la casa, on el morro de l'avió hi feu un forat de dimensions considerables. Després d'uns moments inconscient, l'aviador, d'origen rus, en el seu afany de saber en quina "Espanya" es trobava i no parà de preguntar a les nenes: *Franco o Negrín?, Franco o Negrín?* (nacional o republicà?). Als pocs dies, el malmès aparell fou recollit i traslladat al veí aeròdrom per tal de ser degudament reparat.

(font: Prat, Jaume; Pericot, Jordi; Paredes, Quim - *L'aeròdrom republicà 318, Records de la Guerra Civil a la Tallada d'Empordà.*)

4. Llegeix el text i realitza l'activitat relacionada amb el mapa de Catalunya i els bombardejos.

ELS BOMBARDEJOS A GIRONA I A FIGUERES

El primer bombardeig franquista sobre una població catalana es produí el 30 d'octubre de 1936 a Roses, efectuat des del mar pel creuer de la marina de guerra espanyola *Canarias*. Els atacs a les poblacions costaneres (Sant Feliu de Guíxols, Palamós, Blanes, l'Escala i, sobretot, Roses) es van repetir durant tota la Guerra, amb l'objectiu de destruir les infraestructures portuàries i fer efectiu el bloqueig naval per tal d'aïllar internacionalment la zona republicana.

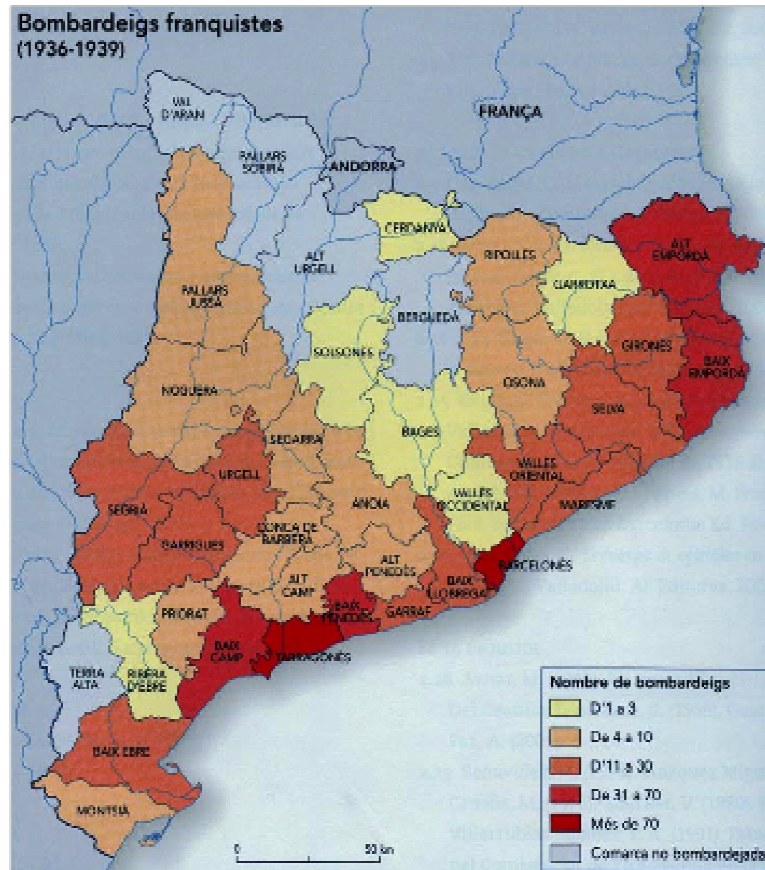
L'Alt Empordà fou una de les comarques amb més morts víctimes de bombardejos, en total 338 persones. A més del bloqueig naval, els objectius foren l'estació i les línies fèrries de Portbou i el pont de doble via de Colera. També van rebre bombardejos Llançà, el Port de la Selva, Vilajuïga i, sobretot, Figueres, ciutat que va registrar 281 víctimes mortals i la destrucció de 560 cases. La carretera de Figueres al Pertús, una de les principals vies de comunicació entre Catalunya i França, utilitzada per al pas de tropes i material bèl·lic, i el castell de Sant Ferran —centre neuràlgic de l'exèrcit republicà a la zona— feien de la capital de l'Alt Empordà un important objectiu militar. Durant les darreres setmanes de la Guerra Civil a Catalunya, l'any 1939, els atacs sobre la ciutat es van intensificar per tal de col·lapsar les vies de comunicació amb França i evitar que es convertís en un nucli de resistència. El mes de febrer de 1939, l'atac aeri es va centrar als llocs on s'havien refugiat, davant l'avanc franquista, les principals autoritats de la República i la Generalitat: Manuel Azaña (president de la República) a la Vajol, Juan Negrín (president del Govern) a Agullana, i José Antonio Aguirre (president del Govern basc) i Lluís Companys (president de la Generalitat), al Mas Perxés, entre Agullana i la Vajol.

Els bombardejos franquistes també es van dirigir sobre la població civil que fugia cap a França, atacant dones, homes, nens i ancians. Aquestes accions, d'una gran crueltat, difícilment justificables des d'un punt de vista militar,

responien a la política d'eliminació sistemàtica de l'"enemic" que el general Franco va exercir durant tota la Guerra.

La resta de la demarcació de Girona suportà altres atacs de l'aviació franquista, molts d'ells centrats en la destrucció dels camps d'aviació que hi havia, entre altres indrets a Celrà, Vidreres, Vilajuïga i Cassà de la Selva. També la capital, Girona, va patir sis bombardejos, concentrats majoritàriament cap al final de la Guerra, una vegada iniciada l'ofensiva sobre Catalunya. La Cerdanya i el Ripollès, zones de frontera i pas cap a França, també van patir intensos bombardejos. A Puigcerdà van morir més de 30 persones en els dos atacs que va rebre l'any 1938. El 5 de febrer de 1939, amb l'exèrcit republicà ja vençut, encara va patir un darrer bombardeig. Per aquelles dates, entre gener i febrer del 1939, l'exèrcit franquista també bombardejava el Ripollès, comarca que veia passar milers de refugiats camí de l'exili. Van caure bombes sobre Ripoll, Ribes de Freser i Campdevànol; en aquesta darrera localitat van morir 35 persones en un sol atac.

En els mapes que trobaràs a continuació hi pots veure representats, per una banda, el nombre de bombardejos franquistes i, per l'altra, les víctimes mortals que aquests bombardejos van produir a cada comarca.

Bombardejos franquistes (1936-1939). Hurtado, V; Segura, A. i J. Vilarejo, J. (2010). Atlas de la Guerra Civil a Catalunya. Barcelona, DAU, p.493

- Fixa't quines han estat les comarques més bombardejades. Intenta explicar els motius perquè aquestes hagin estat les que han rebut més impactes (situació de la comarca, objectius estratègics, cronologia...). Raona la teva resposta.

5. Testimonis dels bombardejos a Figueres:

“Figueres va patir molts bombardejos i la mare i jo anàvem a un refugi que estava a prop, però aquell dia no hi vam arribar a temps. Quan ja ens hi acostàvem vam veure que no engolia tota la gent que volia entrar-hi. [...] Tot eren empentes per entrar al refugi, que ja estava ple. Ja queien les primeres bombes i ens vam anar a protegir a una casa. Recordo que allà estàvem, en una mena de pati interior, molta, molta gent. Hi va haver un bombardeig terrible, una bomba va caure a la casa del costat i la nostra es va enfonsar. Amb l’ona expansiva vaig sortir disparada, i vaig anar a parar a un forat on, per sort, diu la mare que una porta em va protegir. Em vaig quedar atrapada sota la runa. Han passat 69 anys i us asseguro que ho recordo com si fos ara. Estava en aquell forat, a les fosques, em sentia apretada amb una cosa sobre meu que no podia apartar (la porta), no podia respirar de la pols que s’aixecava, no podia empassar la saliva, els ulls em coïen, i a més estava sola. Jo creia que estava sola.

Però de seguida vaig sentir crits i gemecs: era la gent que estava allà atrapada. I llavors jo també vaig començar a cridar la meva mare. No sé quanta estona vaig estar sota les runes. Igual podrien ser quinze minuts que una hora o més. Quan vaig sentir unes persones que removien les runes, vaig saber que m’havien localitzat.

Quan van aixecar la porta, i em van treure d’aquell forat, i el que vaig veure també ho tinc tant clar! Primer, de la casa només en quedava una paret, un gran núvol de pols, i dos homes enfarinats que a mi em van recordar el forner de Can Foix, a Sarrià. No sabia què m’havia passat, no entenia com havia entrat en una casa i sortia d’aquella manera. I sobretot, i el més traumàtic, és el xoc emocional que a mi em va representar veure que aquelles persones que jo sentia gemegar i cridar estaven allà. Vaig veure els primers ferits i morts de la guerra i només tenia quatre anys i mig. [...]

Vam buscar la mare i la vam trobar. Estava allà a terra. Vaig pensar que havia envellit de cop. Els cabells tots blancs i, com que s’assemblava molt a la seva mare, que havíem deixat a l’estació de Sant Gervasi, vaig pensar: «Mira, és la meva àvia».

Tenia la cara plena de sang, però no va ser res, només una petita ferida. Tot i així, com que no sabia què tenia i va veure que jo no reaccionava, que estava paralizada pel terror dels moments que havia viscut, vam anar a l’hospital de Figueres. Allà van tornar els avions. Per això dic que els bombardejos venien molt seguits. Hi havia tants ferits que no ens hi vam quedar. A fora vaig veure un camió amb dues fileres de peus. Vaig pensar: «Mira que ben col·locadets que estan». Eren morts!”

Josefina Piquet Ibáñez, “Bombardejos a Figueres”. A: La vida sota les bombes. Col. “La Guerra Civil a Catalunya”. Vol. 1. Barcelona: Edicions Primera Plana - El Periódico de Cataluña, 2008]

Després d’haver llegit aquest testimoni convé fer una aturada i reflexionar una estona.

- Què feien les persones per protegir-se dels bombardejos?

- I per protegir les cases i els edificis?
- Quines emocions trobes descrites en aquest testimoni?
- Què és el que t'ha sorprès o impactat més?

Activitats al Centre Educatiu:

1. Investiga. Busca en el teu municipi o barri més proper persones que hagin viscut els bombardejos. Prepara abans les preguntes que li vols fer. Grava i analitza el seu testimoniatge.

2. Fem un salt en el temps: ens trobem al teu municipi al 1938. Acabes de viure un bombardeig. Escriu una carta al teu amic o amiga que viu a Cerbère, França, lluny del perill dels bombardejos, per explicar-li tot el que ha passat, el que has vist i com et sents.

3. Agafa un mapa dels països del món i situa-hi els conflictes bèlics actuals. Quines són les teves propostes per tal de millorar la situació de la població en aquestes regions?

4. Webs interessants relacionades:

Al servei de recursos pedagògics de l'ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)
<http://sdanc-recursos.blogspot.com.es/p/taula-de-treball.html>

hi trobem diverses activitats per a treballar a l'aula relacionades amb la Guerra Civil, per exemple:

CARTES AL FRONT: <http://sdanc-recursos.blogspot.com.es/p/taula-de-treball.html>

Una altra font d'informació relacionada és:
<http://barcelonabombardejada.cat>